13.12.2022

Eduskunta
Talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

Asia: O 13/2022 vp Ajankohtainen energiapolitiikan tilanne EU:ssa ja Suomessa

Kilpailu- ja kuluttajaviraston kuluttajavastuualueella nykyinen tilanne sähkömarkkinoilla nähdään hyvin huolestuttavana kotitalouksien sekä yleensäkin sähkönkäyttäjien kannalta. Sähkön hinnan ennennäkemätön nousu, jossa kuluttajien maksama hinta voi vaihdella jopa 50–70 snt/kWh välillä, on omiaan aiheuttamaan maksuvaikeuksia monille kotitalouksille. Tärkeätä olisi, että sähköyhtiöt osoittaisivat tässä tilanteessa joustavuutta esimerkiksi maksuaikoja antaessaan, jotta erityisesti tarpeettomilta sähkön katkaisuilta vältyttäisiin.

Sähkö on kuluttajille välttämättömyyshyödyke ja se pitäisi olla saatavilla kohtuulliseen hintaan, jollaisena nykyistä hinnoittelua ei voida kuitenkaan pitää. Tulevan talven sähkön hintaan liittyy vielä monia epävarmuustekijöitä, mutta jo alkutalven hintakehitys viittaa siihen, että sähkön hinta tulee pysymään lähikuukausina poikkeuksellisen korkealla tasolla.

Kuluttaja-asiamiehen tehtäviin kuuluu valvoa sopimusehtojen ja ehtokäytäntöjen kohtuullisuutta kuluttajien ja sähköyhtiöiden välisissä sopimuksissa niissä rajoissa, jotka sähkömarkkinalaki ja kuluttajansuojalaki valvonnalle asettavat. Tässä tarkoituksessa kuluttaja-asiamies on ottanut syksyn aikana vireille viiden sähkönmyyjäyhtiön hinnankorotuksia koskevat menettelytavat. Tarkoituksena on selvittää mm. sitä, mihin yhtiöiden hinnankorotukset ovat perustuneet ja ovatko yhtiöiden sähkönhankintakustannukset nousseet kuluttajahintoihin tehtyjä korotuksia vastaavasti.

Hinnankorotusperusteiden selvittäminen on vasta alkanut, mutta jo nyt voidaan havaita, että sähköyhtiöiden toiminta on usein jakaantunut kahteen eri säännöillä toimivaan osaan, jossa sähkön oma tuotanto tai osakkuudet esim. vesi- tai ydinvoimayhtiöissä ovat yhtiöille hyvin tuottoisia. Tämä sähköntuotannon kannattavuus ei kuitenkaan yleensä näy kuluttajille tarjottavassa sähkön myyntihinnassa, vaan yhtiöt noudattavat myynnissä sähköpörssin hintaa sekä tulevaa aikaa koskevien futuurien hinnoittelua. Tämän menettelyn, jossa sähköyhtiöt keräävät sähkön tuotannossa suuria voittoja, mutta tekevät samalla myyntihintoihinsa suuria korotuksia, monet kuluttajat kokevat perustellusti epäoikeudenmukaisena.

Jos hinnanmuutosperusteita koskevassa selvityksessä tulee ilmi lainvastaisia menettelytapoja, kuluttaja-asiamiehen on mahdollista viedä asia markkinaoikeuden arvioitavaksi ja vaatia kieltoa sekä tämän tehosteeksi uhkasakkoa. Mahdollinen kielto koskee kuitenkin vain yhtiön tulevaa menettelyä eikä se korjaa takautuvasti jo tehtyä lainvastaista menettelyä. On siten ilmeistä, ettei

Kilpailu- ja kuluttajavirasto
Postiosoite PL 5, 00531 Helsinki • **Puhelin** 029 505 3000 (pvm/mpm)
Y-tunnus 2502067-3 • **Sähköposti** kirjaamo@kkv.fi • **kkv.fi**

kuluttaja-asiamiehen keinoin voida saada sähköyhtiöiden menettelytapoihin välittömiä parannuksia esimerkiksi tulevan talven osalta.

Kuluttajaviranomaisen keinoin ei voida vaikuttaa myöskään energiakriisin juurisyihin, kuten siihen, että tarjonnan niukkuus on keskeinen sähkön hintaa nostava seikka. Sähköpörssin toimintatapaa, jossa korkein tuotantohinta määrittelee sähkön pörssinhinnan eikä halvempien tuotantotapojen hinnoittelua oteta huomioon, on myös perustellusti arvosteltu. Normaaliaikoina sähköpörssin voidaan katsoa toimineen varsin hyvin mutta nykyisissä poikkeusoloissa hinnan määräytymistapa on ongelmallinen.

Hallitus on päättänyt joistakin tukitoimista, joiden tarkoituksena on sähkön hinnan nousun kompensoiminen kotitalouksille. Vallitsevan markkinatilanteen on arvioitu aiheuttavan erityisiä haasteita haavoittuvassa asemassa oleville ja pienituloisille, mutta toisaalta myös keskituloisille kotitalouksille. Tukitoimista erityisesti Kansaneläkelaitokselta haettava väliaikainen sähkötuki tuonee helpotusta heikoimmassa asemassa olevien kotitalouksien asemaan. Verotuksessa käyttöön otettava väliaikainen sähköenergialaskujen perusteella myönnettävä kotitalousvähennys tuonee vastaavasti apua erityisesti sähkölämmittäjien suuriin sähkölaskuihin.

Tukien omavastuut ovat kuitenkin varsin korkeita ja esimerkiksi kotitalousvähennyksen saaminen edellyttää, että sähköenergiasta maksetun määrän tulee jaksolla 1.1.2023–30.4.2023 ylittää 2 000 euroa eli kuukausittaisen sähkölaskun on oltava keskimäärin yli 500 euroa (lisäksi tulee maksu sähkönsiirrosta). Jotkin sähkölämmitystä käyttävät kotitaloudet voivat joutua vaikeuksiin sähkölaskujensa maksamisessa tilanteessa, jossa heidän sähköenergialaskunsa ovat hinnankorotusten vuoksi moninkertaistuneet, mutta laskut jäävät kuitenkin omavastuiden alle. Tukimuotojen riittävyyttä olisikin tarpeen vielä seurata haavoittuvassa asemassa olevien kotitalouksien kannalta.

Jukka Kaakkola
johtava asiantuntija